

В первом случае сознание акцидентально, во втором – субстанционально. Существенное различие концепции «когито» Декарта и Канта основано на различии этих двух смыслов¹. Хайдеггер объединяет их и говорит: «Итак, Край сам по себе одновременно будет простором и временем». Для более точного обозначения элементов структуры современного религиозного сознания учтем это единство его временных и пространственных характеристик.

*Кушніренко О. Г.,
к. ю. н., доцент кафедри конституційного права
НЮУ ім. Ярослава Мудрого*

Конституційно-правовий статус релігійних організацій

Право на свободу віросповідання закріплене в ст. 35 Конституції України. Це право включає свободу сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати ніякої, безперешкодно відправляти одноособово чи колективно релігійні культи і ритуальні обряди, вести релігійну діяльність.

Від свободи віросповідання дещо відрізняється свобода совісті. Цей термін є більш широким і включає в себе також право громадянина займатися атеїстичною діяльністю. Таке право було передбачено раніше діючими Конституціями України.

Слід підкреслити, що реалізація свободи віросповідання в інтересах охорони громадського порядку, здоров'я і моральності населення або захисту прав і свобод інших людей може бути обмежено законом.

На сьогодні в Україні діє Закон «Про свободу совісті та релігійні організації» від 23 квітня й 1991 р., в якому закріплений правовий статус релігійних організацій.

---

¹ Хайдеггер М. Европейский нигилизм// Время и бытие.– М., 1993.–С.164.

Україна є світською державою, а тому жодна релігія не може бути визнана державою як обов'язкова. Церква й релігійні організації в Україні відокремлені від держави, а школа – від церкви. Жодна людина не може відмовитися від виконання законів за мотивами релігійних переконань або бути звільнена від своїх обов'язків перед державою. Що стосується виконання законів, то у разі, коли виконання військового обов'язку суперечить релігійним переконанням громадянина, його виконання може бути замінене альтернативною (невійськовою) службою. Перелік таких релігійних організацій затверджується Кабінетом Міністрів України.

Без дозволу органів влади релігійні організації мають право здійснювати релігійні обряди, церемонії у культових будівлях і на прилеглий території, у місцях паломництва, на кладовищах, у місцях окремих поховань, на квартирах і в будинках громадян.

Громадяни мають право брати участь у релігійних обрядах у військових частинах, у лікарнях, у госпіталях, будинках для престарілих та інвалідів, у місцях досудового ув'язнення і відбування покарання.

В інших місцях церемонії, релігійні обряди та процеси проводяться лише з дозволу відповідної місцевої адміністрації чи виконавчого комітету сільської, селищної та міської ради.

Важливо також пам'ятати, що згідно із законодавством ніхто не має права від священнослужителів вимагати відомостей, одержаних ними на сповідях віруючих.

По відношенню до релігії та церкви держава проводить свою політику, яка ґрунтується на ряді важливих принципів, які закріплені як в Конституції України, так і в чинному законодавстві. До числа таких принципів слід віднести:

- відокремлення церкви від держави – проявляється в тому, що держава захищає права і законні інтереси релігійних організацій, не втручається в їх діяльність, не фінансує їх. В свою чергу релігійні організації не виконують державних функцій, не беруть участь у діяльності політичних партій, у виборчих

компаніях, не повинні пропагувати ворожнечу, нетерпимість до віруючих інших віросповідань і до невіруючих тощо;

- принцип відокремлення школи від церкви – державна система освіти відокремлена від церкви (релігійних організацій), громадяни можуть навчатися релігійному віровченню й здобувати релігійну освіту індивідуально або разом з іншими;

- принцип рівного ставлення держави до релігійних організацій – всі релігійні організації і релігії є рівними перед законом, а тому не допускається встановлення будь-яких переваг або обмежень однієї релігії, віросповідання або релігійної організації стосовно інших;

- принцип взаємної діяльності – знаходить свій вияв через порозуміння між органами державної влади і конфесійними формуваннями.

Наявність та виконання цих та інших принципів (наприклад, законності) є важливою основою для взаємодії між державними органами й релігійними організаціями в розв'язанні актуальних проблем сучасності: міжконфесійних конфліктів, існуванням в Україні нетрадиційних релігій, містицизм тощо.

За додержанням законодавства України про свободу совісті та релігійні організації держава здійснює відповідний контроль. Згідно із чинним законом відповідний департамент Міністерства культури України здійснює реєстрацію статутів (положень) релігійних організацій, надає консультативну допомогу державним органам в застосуванні законодавства про свободу совісті та релігійні організації. Він також здійснює контакти та координаційні зв'язки з відповідними органами інших держав. Забезпечує проведення релігієзнавчої експертизи за участю представників релігійних організацій та відповідних спеціалістів.

Не втручаючись у між церковні справи держава сприяє зміцненню взаєморозуміння і терпимості між релігійними організаціями різних віросповідань.

Слід зауважити, що додержуватися законодавства про свободу совісті та релігійні організації повинні не тільки релігійні організації, але і відповідні державні органи, зокрема вказаний вище департамент. Тому своєрідний контроль

за його діяльністю здійснює і Кабінет Міністрів України, і органи прокуратури та інші державні органи. На сьогодні стан із додержанням законності про свободу совісті та релігійні організації можна вважати задовільним.

*Лук'янов Д. В.,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри теорії держави і права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
(м. Харків)*

Правові системи Західної Європи і релігійні правові системи: діалог цивілізацій

В сучасному західному суспільстві національними правовими системами визначено ту межу, яка відокремлює право від релігії. Йому на противагу релігійні правові системи, до яких відноситься у тому числі ісламська, засновані на тісному взаємозв'язку і навіть переплетінні релігії і права.

Втім, не можна заперечити і той факт, що первісно правові системи континентальної Європи мають релігійне, в першу чергу християнське, коріння. Довгий час зв'язок між правом і релігією був настільки ж міцним, як і той, що сьогодні ми спостерігаємо в правових системах ісламського світу. Однак із настанням епохи Просвітництва, яка змінила серед іншого юридичне мислення в Європі, і з розвитком концепції сучасної державності, правові інституції ставали все більш секуляризованими і поступово позбавилися свого релігійного змісту. Проте, слід погодитися із справедливістю зауваження, що світське секуляризоване право й досі приховує в собі певні реліквії, які можуть бути зрозумілі лише за умови звернення до християнської релігії. В Європі саме церква первісно виступила як інституція, що визначає такий консенсус і забезпечує його збереження. Щось схоже відбулося і на Близькому Сході. Тут мало місце функціональне відокремлення церкви від держави: у той час як султани